

Heermoes

Lidrus

Relikwieën uit de oertijd: paardenstaarten

Sommige artikels blijven altijd een beetje in je achterhoofd hangen. Een poosje geleden las ik in een maandblad dat ouders drieduizend keer tegen kinderen liegen. Drieduizend kleine leugentjes, soms om bestwil, soms voor de grap en soms omdat ze bij onze cultuur horen. Een van de drieduizend leugentjes die mijn ouders me vertelden, had te maken met een plantje dat wij 'paardenstaart' noemden. Als je een paardenstaart volledig kon uittrekken, werd je beloond met een stuk van vijftig cent, want dat zou aan het puntje van de wortel vastzitten. Moet het gezegd dat we nooit een muntstuk konden buitmaken? En dat niet alleen omdat geld nu eenmaal niet aan de planten groeit, maar ook omdat *heermoes* zulke lange wortelstokken heeft, dat je er nooit in slaagt het laatste stukje wortel mee te krijgen.

KRISTEL KEPPENS

Minidennetjes

De familie van de paardenstaarten kende haar hoogtepunt in het Carboon (359 tot 299 miljoen jaar geleden!) en omvatte vele tientallen geslachten. Daarvan is er nu nog één overgebleven, namelijk het geslacht

Equisetum (*equus* = paard, *setum* = borstel) of paardenstaarten. Het is een plantenfamilie die ook plantenleken zonder veel moeite kunnen herkennen. Alle paardenstaarten hebben immers holle, gelede stengels. Dat wil zeggen dat de stengel niet uit één deel

maar uit verschillende stukjes bestaat. Op de knopen, dat zijn de plaatsen waar een nieuw stukje stengel begint, staat bij de meeste soorten een krans van eveneens gelede zijtakjes. Gewoonlijk groeien deze planten in grote groepen bij elkaar. Ze

lijken wel een beetje op minidennetjes. De twee meest voorkomende soorten zijn heermoes en *lidrus*. Iedereen kent ze wel, maar niet iedereen weet dat het om twee verschillende planten gaat!

Heermoes

Heermoes komt voor onder twee vormen. In het begin van de lente zien we onvertakte, lichtbruine tot rozige stengels verschijnen die aan de top een knots met sporenkapsels vormen. Paardenstaarten zijn dus net als varens sporenplanten. Deze stengels, die sporadisch wel eens voor ranke paddenstoelen aangezien worden, zijn de vruchtbare of fertiele stengels. Zij vergaan in de loop van de lente en maken plaats voor de onvruchtbare, groene stengels die we allemaal kennen onder uiteenlopende namen als akkerpaardenstaart, kattenstaart, kattenkroet, vossenstaart of akkerpest. Deze steriele of onvruchtbare stengels maken via fotosynthese voedsel dat ze opstapelen in de ondergrondse stengel of wortelstok.

Heermoes uitroeien?

In de bodem hebben paardenstaarten kruipende wortelstokken, waaruit de stengels loodrecht omhoog groeien. Op die wortelstok zitten knolvormige verdikkingen waaruit ook weer nieuwe planten kunnen groeien als ze afgescheiden worden van de rest van de wortelstok.

Door zijn lange, diepe en snel woekerende wortelstok is heermoes een zeer moeilijk te bestrijden onkruid, vandaar ook de naam akkerpest. Wil je heermoes echt uitroeien, dan kun je dat proberen door de plant systematisch uit te putten. Wanneer de groene stengels boven de grond komen om nieuwe energie op te doen, hak je ze steeds weer af of trek je ze uit. Zo kan de plant geen nieuwe ondergrondse voedselreserves in de wortelstok opslaan. Hierdoor zal de plant na verloop van tijd niet genoeg energie over hebben om nog nieuwe takken te vormen. De bruine, fertiele stengels met hun sporenkapsels moet je zeker snel verwijderen, zodat de sporen zich niet kunnen uitzaaïen in je tuin.

Heermoes gebruiken!

Van de afgehakte paardenstaarten kun je gier maken, te gebruiken als biologisch bestrijdingsmiddel tegen schimmels of als meststof voor je tuin. De plant bevat veel kiezel en pectinezuur. Door het hoge gehalte aan kiezel, gebruikten de Romeinen paardenstaarten al om pannen mee uit te schuren.

Wil je de planten oogsten voor menselijk gebruik, laat dan het onderste deel van de stengel staan en pluk alleen het bovenste deel – de plant neemt immers naast waardevolle mineralen ook de eventueel

aanwezige verontreiniging uit de bodem op en slaat deze vooral op in de wortels en het onderste deel van de stengels. Heermoes is een plant die resistent is tegen veel chemicaliën en je vindt heermoes dan ook vaak op plaatsen waar wel eens herbiciden worden gesproeid. Het is ook de paardenstaart die het minst gevoelig is voor droogte, al verkiest hij van nature veeleer vochtige gronden.

Lidrus

De tweede paardenstaart die we courant tegenkomen, heet lidrus. Lidrus lijkt wel erg op heermoes, maar een simpel trucje kan duidelijk maken met welke van de twee plantjes je te maken hebt. Breek een stukje van de plant af en zorg ervoor dat je één stengellid hebt met een kransje zijtakjes. Trek stukjes van een zijtakje zodat je ook weer één lid overhoudt. Als het zijtakje nu korter is dan het stengellid (zoals bij de letter L) heb je een exemplaar van lidrus vast, is het stengellid korter dan het zijlid, dan heb je met heermoes te maken.

Dit is niet onbelangrijk, want ook al zijn alle paardenstaarten in min of meerdere mate giftig, heermoes kan – met mate – gebruikt worden omwille van zijn urineafdrijvende en bloedstelpende werking. Lidrus is echter te giftig voor menselijk gebruik. Grazende dieren mijden de paardenstaarten sowieso. Als het vee hooi krijgt met gedroogde lidrus erin, leidt dat tot een daling van de melkproductie. Grote hoeveelheden kunnen zelfs dodelijk zijn.

De sporenaren verschijnen bij lidrus niet op aparte stengels, maar groeien in de zomer boven aan de groene stengels. Op dat moment is lidrus dus onmiddellijk te herkennen en te onderscheiden van zijn familielid.

Waar heermoes goed tegen de droogte kan, vinden we lidrus vooral op vochtige standplaatsen zoals natte hooilanden en langs slootranden.

Andere familieleden

Naast lidrus en heermoes kun je in Vlaanderen nog enkele andere soorten paardenstaarten vinden. Wie een zomerse wandeling maakt in het Gentbos in Merelbeke of in de bossen van de Vlaamse Ardennen, kan daar de *reuzenpaardenstaarten* bewonderen die tot twee meter hoog kunnen worden. Met een beetje geluk vind je in deze laatste bossen ook de veel fijnere en zeldzamere *bospaardenstaart*. In vennen, poelen en moerassen en langs drinkpoelen in weilanden vinden we nog een vijfde soort paardenstaart, de *holpijp*, die zich onderscheidt van de vorige soorten doordat zij geen knollen aan de wortelstok heeft. Er bestaan natuurlijk ook cultivars en ingevoerde soorten, waaronder de *Japanse holpijp*, die je kunt bewonderen in en rond vele tuinvijvers.

Als je bij een volgende wandeling een van deze paardenstaarten aantreft, bedenk dan dat het hier niet zomaar om een ordinaïr onkruid gaat, maar dat deze planten al driehonderd miljoen jaar op onze planeet groeien en behandel ze met het nodige respect.

Heermoes (boven) - lidrus (onder)

